

A KILÁBALÁS TÉNYEZŐI

INTERJÚ INOTAI ANDRÁSSAL

Inotai Andrást, a Magyar Tudományos Akadémiai Világgazdasági Kutatóintézetének igazgatóját kérdeztük a világgazdasági válságból való kilábalás lehetőségeiről, az olyan nemzetközi kormányzási mechanizmusok, mint a G20 szerepéről, valamint Magyarország lehetőségeiről.

A világ vezető országai körében kiéleződött a vita, hogy hogyan is kellene a válságot kezelni. Két markáns álláspont látszik kirajzolódni. Egyik az amerikai közgazdászokhoz köthető, akik alapvetően a növekedés beindítását tartják szem előtt, a másik pedig a német közgazdászokhoz, akik sokkal inkább a takarékoság felé hajlanának. Önnek mi a véleménye ezekről az álláspontokról? Alátámaszthatóak-e elméletileg, illetve az eddigi adatok mit mutatnak?

Az amerikai álláspont azért elsősorban növekedéspárti, mert nincs monetáris korlát. Az Amerikai Központi Bank szerepét betöltő FED nyugodtan nyomtat dollárt, amit aztán amerikai kötvények, kincstárjegyek és egyébek formájában különböző országok megvásárolnak, nem utolsósorban Kína. Éppen az idén nyáron váltotta Kína Japánt, mint a legnagyobb amerikai kincstárjegy-vásárlót. De sokan mások is vásárolnak, például az arab országok és Oroszország is. Az Európai Központi Banknak egyértelmű korlátja van, ugyanis egyetlen és meghatározó prioritása az árstabilitás, ami Németország részéről alapvető feltétele volt a közös pénz elfogadásának. Az Európai Központi Bank statútumát is a Bundesbank működési filozófiája alapján határozták meg. Ezzel szemben az amerikaiaknak, a FED-nek kettős célja van, az egyik az anti-infláció, tehát az árstabilitás, a másik pedig ezzel együtt a gazdasági növekedés támogatása. Messzire vezetnek ezek a gazdaságfilozófiai különbségek.

Hogy mit hozott eddig a gyakorlat? Amerikában beindult a fellendülés, de ennek az az ára, hogy tavaly is, az idén is, és nagy valószínűséggel jövőre is kétszámjegyű a költségvetési deficit. A kérdés az, hogy egy 10–12 százalékos költségvetési deficitet – a világ legnagyobb gazdasága esetében – ki és mennyi ideig hajlandó finanszírozni. Az amerikai költségvetési deficit mértéke megközelíti a féléves német GDP-t. Ezt valamilyen formában egy ideig fizeti a világ, aztán valószínűleg nem. Ennek ellenére az amerikai gazdaság növekedése nagyon Janus-arcú. Van lassú növekedés, amelyet – érthető módon – a belső kereslet szerényen táplál azután, hogy az alapvetően túlfogyasztásra épülő amerikai gazdaságban történt az, ami 2007–2008 óta történt. A növekedésnek lehetne motorja az export, ami egy ideig úgy nézett ki, hogy megy. Néhány mértékadó amerikai közgazdász és politikus erre kívánta építeni az amerikai gazdaságpolitikát. Látni kell azonban, hogy egy exportorientált amerikai gazdaságpolitikának nem elégséges feltétele a gyenge dollár. Egyrészt hatalmas kereskedelmi deficiteket kellene kiegyensúlyozni, akár kínai, akár EU viszonylatban. Másrészt az amerikai gazdaság az elmúlt 10–15 évben erőteljes dezindustrializációs szakaszon ment át, tehát termékeket kis mértékben tud exportálni, amennyiben nem következ-

nek be új beruházások a feldolgozóiparban. Igaz, a világ vezető szolgáltatásexportőre, valamint jelentős, magas technológiát alkalmazó, ún. dual-use (vagyis polgári és katonai célokra egyaránt használható) termékeket előállító iparral is rendelkezik. Ezek kivitelét viszont az amerikai törvényhozás vagy tiltja vagy földrajzilag erőteljesen korlátozza. Ha az amerikai törvényhozás lehetővé tenné, akkor hatalmas mennyiségű magas technológiájú és katonai célokra is használható export indulhatna meg Kína felé.

Hangsúlyozandó, hogy jelenleg semmiféle hatása sincs az amerikai növekedésnek a foglalkoztatási helyzet javulására. Európában a németek azután álltak rá a fiskális konszolidációs programra, amikor 2010 tavaszán kiderült, hogy az eurózónát súlyos veszély fenyegeti. Hozzá kell tennem, hogy ez nemcsak a 30 éve „mismanaged” görög gazdaságnak tulajdonítható. E mögött a monetáris unió születési hibái is bőven szerepet játszottak. Németországban, amikor tavaly hatalomra került a konzervatív-liberális koalíció, mindenki abból indult ki, hogy főleg hatalmas adócsökkentések lesznek, amivel be lehet majd indítani a gazdasági motort. Az a helyzet, hogy Németország ahhoz, hogy az euró iránti nemzetközi bizalmat meg tudja őrizni, kénytelen komoly konszolidációs lépéseket tenni, és – tervek szerint három év alatt – 80 milliárd eurót kivonni a német gazdaságból. E takarékosági politika sem változtat azon a tényen, hogy 2014-re a költségvetési megszorítások ellenére is 100 százalékos GDP-arányos kormányzati eladósodottság fog kialakulni Németországban, Franciaországban, Spanyolországban. Ezt kellene a maastrichti 60 százalékra visszaszorítani.

Elhangzott, hogy az Egyesült Államok az exportja révén nem tudja annyira magával húzni a növekedést, Európának pedig takarékoskodnia kell. De említette Kínát, mint az amerikai államkötvények egyik vásárlóját. Régóta a kínaiaknál halmozódik fel az amerikai államkötvények jelentős része. Milyen további szerepe lehet az ilyen feltörekvő országoknak, mint Kína és India a világgazdaság fellendítésében?

2009-ben, amikor a világgazdaságban páratlan mértékű visszaesés következett be, akkor valamennyi fejlett OECD-országban és valamennyi EU-országban – Lengyelország kivételével – negatív volt a gazdasági növekedés. Ugyanebben az évben a fejlődő országokban, nevezetesen elsősorban Kínában – de hozzátenném Braziliát, Indiát, Törökországot, számos más latin-amerikai, délkelet-ázsiai és még néhány afrikai országot is – a gazdaság növekedett. Ez biztosította azt, hogy a világgazdaság összesített GDP-je jóval kevésbé zsugorodott, mint a fejlett országoké. Kína növekedése – átmenetileg – kétszámjegyűről 8,7 százalékra mérséklődött, ami éppen az a szociális tűréshatár Kínában, ahol még a növekedés fel tudja szívni a piacra kerülő munkaerő túlnyomó hányadát. Nyolc százalék alatti gazdasági növekedés esetén a kínai szociális problémák rendkívüli módon és gyorsan kiéleződnének, mondják ezt maguk a kínai vezetők. Továbbá, a fejlődő országok piacai egyre nagyobb szerepet kezdenek játszani a fejlett országok exportjában. Ebből a szempontból egy példát hadd mondjak. A válság hatására az ún. intraeurópai uniós export jóval nagyobb mértékben esett vissza, mint az extraeurópai uniós export. Elindult egy kifelé irányuló kiviteli folyamat. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a tagállamok számára ne az Európai Unió lenne a legnagyobb partner, hiszen az EU-országok teljes keres-

kedelmének kétharmada unión belüli, egyharmada unión kívüli. Utóbbiban oroszlánszerepet vállalt Kína, ahová több mint 4 százalékkal nőtt a kivitel 2009-ben, miközben az unió teljes exportja közel 20 százalékkal csökkent. Ez különösen Németországra igaz. Ma már az Európai Unió kínai exportjában Németország szerepe közel 50 százalék. Ezzel párhuzamosan Kína is tovább növelte szerepét az unió harmadik országokból származó importjában, amely most már 18 százalékos részese-dést mutat. 2010 első hónapjainak adatai szerint nem kevesebb, mint 13 európai uniós tagállamnak a legnagyobb szállítója Kína. 2009-ben Magyarország esetében is az lett, megelőzve Oroszországot. Ami ennél is érdekesebb az, hogy 2010 első négy hónapjában – nem tudjuk még, hogy ez a trend mennyire fog folytatódni – a Kínából származó uniós behozatal Franciaország és Anglia esetében is nagyobb volt, mint az Egyesült Államokból. A 2010 első felére vonatkozó német statisztika pedig még meg-hökkentőbb: Németország legjelentősebb szállítójává vált Kína, megelőzve vala-mennyi uniós országot is, beleértve az évtizedeken keresztül vezető Hollandiát és Franciaországot. Elindult, pontosabban felgyorsult egy olyan átrendeződés, amely mögött egészen új világgazdasági trendek kezdenek kibontakozni. És akkor még nem említettem a kínai valutával kapcsolatos jövőbeli terveket.

A gazdasági szaksajtóban nagyon sokan félnek egy bizonyos betűtől, a W-től, nevezetesen attól, hogy a mostani valamekkora fellendülés kifulladásban lenne és nagyobb recesszió vagy zuhanás előtt állnánk. Ön szerint a vezető országok, a G20-országok mit tudnak tenni gazdaságpolitikai eszközökkel az ilyen újabb zuhanás elkerülése érdekében, főleg úgy, hogy nincs már nagyon pénzük?

A zuhanást egyáltalán nem zárom ki. Azonban nem biztos, hogy ez zuhanás lesz. Lehet egy elmosódott újabb visszaesés vagy stagnálás is. Tehát inkább L-alakról lehet beszélni, a gyors zuhanást követően nem tudunk hasonló gyorsasággal visszatérni a korábbi növekedési pályára. Helyette hosszan elnyúló stagnáló folyamat alakul ki. És ami fontosabb: ebben a folyamatban új gazdasági játékszabályok jelennek meg, vagyis a válság előtti időszakhoz nemcsak mennyiségileg, de minőségileg, tartalmilag sem lehet változatlan formában visszatérni. Szerencsére, ellentétben az 1929–33-as idősakkal, nem voltak nagy kereskedelmi protekcionista háborúk, annak ellenére, hogy a G20 fejlődő országaiban részben jelentős árfolyam-felértékelődés zajlott le. Ez vonatkozik Kínára is, mégha az amerikaiak a ténylegesnél jóval nagyobb árfolyam-emelkedést szeretnének is. De vonatkozik Brazíliára és Indiára is. Mégha sikeres lesz is Európában a fiskális konszolidáció, akkor is úgy gondolom, hogy a hatalmas költségvetési és államháztartási hiányokat – ez Amerikára is ugyanúgy igaz – kizárólag fiskális eszközökkel nem lehet kezelni. Ahhoz 20–30 éves költségvetési egyensúly kellene, ami hosszú időre befagyasztja vagy takaréklángon tartja a gazdasági növekedést és jelentős munkaerő-piaci és foglalkoztatási feszültségekhez vezetne. Ezért nekem az a meggyőződés, hogy a felhalmozott adóssághalmaz jó részét csak inflációval lehet „kezelni”. Ezt nagyon sokan nem látják, mert az elmúlt két év gazdasági válsága rendkívül alacsony inflációval járt együtt. Tudom, hogy az infláció a szociális terheket nagyon egyenlőtlenül osztja el, mert a szegényebbeket erőteljesebben sújtja, mint a gazdagokat. De nem látok más megoldást. Esetleg egy olyan hosszú távú, nemzetközileg egyeztetett adósságcsökkentési tervet lehetne elfogadni, ami ezt az

időszakot meghosszabbítja, és az adósság egy részét ráterheli a következő generációra – ami egyébként a felgyorsuló infláció mellett is be fog következni.

Tehát lehet ütemezni, elhúzni az adósságkezelést, de a megnyugtató rendezéshez ma már elégtelenek a hagyományos költségvetési eszközök. Ez lehetett volna másképpen is, ha úgy keletkezik a válságkezelés adóssága, hogy az egyes államok ösztönző csomagjai kifejezetten jövőorientált beruházásokat és munkahelyeket finanszíroztak volna. A bankmentés, az autóipari és az építőipari injekciók azonban kifejezetten a jelenlegi struktúra mesterséges túlélését szolgálták. Ugyanez vonatkozik a munkaerőpiacra. Alig van olyan központi élénkítési példa, amely jövőorientált lett volna. Tehát úgy látom, hogy itt egy hosszan elhúzódó válságról van szó.

Még egy példa Németországról. Németországra úgy hivatkoznak, mint olyan gazdaságra, ahol megindult a növekedés, sőt kifejezetten erőteljes a kilábalás a válságból. Valójában 2010 első felében jelentősen nőtt a német gazdaság, beleértve a foglalkoztatottságot is. A jelentős növekedésnek a túlnyomó hányada azonban az exportnak köszönhető. Vagyis a német gazdaság abból profitált, hogy elindult a fellendülés, vagy nem tört meg a fellendülés néhány nagy fejlődő országban. Ugyanakkor a német növekedés nem a belső kereslet élénkülésére épült, amit sokan szerettek volna. Itt jutunk el egy nagyon lényeges kérdéshez. Első alkalommal fordult elő ugyanis a második világháború utáni válságok sorában, hogy a világkereskedelem jóval nagyobb mértékben zuhant, mint a GDP. 2009-ben kétszámjegyű külkereskedelm-csökkenés volt (az EU-ban mintegy 20 százalékos), ami sokak számára megkérdőjelezte az exportvezérelt gazdaságpolitika létjogosultságát. Hiszen a múltban, amikor a GDP szerény visszaesést vagy stagnálást mutatott, a külkereskedelem tovább bővült, és ezzel ellensúlyozta vagy jelentősen mérsékelte a GDP visszaesését. Most éppen az ellenkezője történt anélkül, hogy bármelyik ország durva kereskedelmi protekcionista lépésekhez folyamodott volna. Volt protekcionizmus, a nemzeti mentőcsomagoknak kétségtelenül volt ilyen eleme, de ez nem jelent meg nyílt kereskedelmi protekcionizmus formájában. Ezért sokan arra a következtetésre jutottak, hogy vége az exportorientált „modellnek”, térjünk vissza a belső kereslet élénkítéséhez. Azonban a 2010 elején bekövetkezett enyhe fellendülés arra utal, hogy amennyiben fennmarad a továbbra is törekeny növekedési pálya, abban ismételtén az export lesz a húzóerő. A világ exportja az év első felében 10 százalékkal nőtt, ami jóval magasabb, mint a GDP kb. 2 százalékos emelkedése.

Magyarországon is levontak olyan következtetést, hogy a jövőben nem lehet exportra építeni a fenntartható gazdasági fejlődést. Azt még nem mondták meg, hogy mire építsünk akkor helyette, illetve bármely alternatívának milyen előnyei és hátrányai, milyen többletköltségei vannak. Ismételtén érdemes leszögezni, hogy a globalizációs környezetben kis ország esetében a belső piac nem lehet alapvető élénkítő tényező, főleg nagy költségvetési deficitek mellett. Természetesen oda kell figyelni a belső piac alakulására, de alapvetően az export és nem utolsósorban, ahogy említettem, az unió kívüli dinamikus piacokra irányuló export az, amelyik a következő években segíthet. Ez természetesen nem változtat azon a tényen, hogy mindenekelőtt a kis EU-tagállamok számára az európai integráció marad a meghatározó piac. Az új pálya kialakítása hosszú folyamat, rengeteg türelmet igényel, látványos fellendülés nélkül. De a megindult stabilizációs folyamatot nem szabad kockáztatni.

Valamennyire már meg is válaszolta azt a kérdést, hogy Magyarország esetén mi lehet a célravezető: inkább a takarékoság a növekedésösztönzéssel szemben. De mit várhatunk a hazai gyakorlattól e téren?

Magyarország gazdasága rendkívül sebezhető. Ennek egy része objektív tény, adódik az ország méreteiből, nyitottságából, míg másik része gazdaságpolitikai hibák következménye. A pénzügyi sebezhetőség rendkívül magas fokú, mégpedig a devizában fennálló adósságállomány nagysága az, ami igen veszélyes. 1990-ben, amikor a magyar gazdaság a rendszerváltás küszöbén volt, 20 milliárd dollár volt az ország adósságállománya. Ez, következően az akkori rendszerből, szinte 100 százalékosan a nemzeti bank és a kormányzat adóssága volt. Ez a 20 milliárd dollár 3 éves exportnak felelt meg akkor, és sokan azt mondták, hogy ezt nem fogjuk tudni kezelni, nem is beszélve az adósság visszafizetéséről. Jelenleg a magyar kivitel megközelíti a 100 milliárd dollárt, vagyis óriási változás következett be. Nem kevésbé jelentős változás következett be az adósságállomány összetételében. 2010 első negyedének végén 55 milliárd euró volt a teljes magyar nettó külföldi adósság, ennek kb. háromnegyede lakossági. Tehát alapvetően nem az állam adósodott el, hanem a lakosság. Ehhez a helyzethez durva gazdaságpolitikai hibák sorozata vezetett, a megfelelő banki ellenőrzés hiányát is beleértve. Ez a folyamat ott kezdődött, amikor 2000 táján a Magyar Nemzeti Bank meghirdette az erős forint politikáját, aminek feltétele volt a kamat magas szinten tartása. Ettől kezdve gyakorlatilag megszűnt a drága forinthitelezés, mert senki sem volt hajlandó 10–15 százalékot fizetni, amikor svájci frankhoz 2–2,5 százalékkért simán hozzájuthatott, amibe bőven belefért a korlátok között tartott árfolyammozgás is. Még ma is az a helyzet, hogy esetenként érdemesebb lenne devizában fölvenni hitelt, ha lehetne. Ezt a pénzügyi sebezhetőséget lehet és kell is kezelnie a politikának. Nem lehet megszüntetni, az ország adósságállományát azonban lehet csökkenteni. Megfelelő hitelkereteket lehet biztosítani, amennyiben a Nemzetközi Valutaalappal a tárgyalások folytatódnak, és sikeresek lesznek. Nem tartozik ugyanakkor a nyerő kártyák közé, ha a nemzetközi tőke ellen néhányan „szabadságharcot” vívnak. Ez már eddig is hatalmas veszteségekkel járt. Ha egy kormány durva hibái következtében bármely országban jelentősen megemelkednek a lakossági törlesztő részletek, és ez több százezer embert érint, akkor feltételezem, hogy rajtunk kívül minden demokráciában tömegesen mentek volna ki az érintettek az utcára, aminek valószínűleg komoly politikai következményei lettek volna. Magyarországon ennek egyelőre semmi nyoma, azon túl, hogy egyre több az adósságát törleszteni képtelen hitelfeltevő. Nem tudom, hogy a lakosság mikor fog fölébredni. Az, ami a forint árfolyamával a legutóbbi hónapokban történt, az nem az elmúlt 20 év bűne, hanem a legutóbbi hetek-hónapok hibás helyzetértékeléséből ered és a kifejezetten szerencsétlen, összehangolatlan vagy akár felelőtlen kommunikációjának terméke.

A sebezhetőség másik része a kereskedelmi függőség. Magyarország nyitott ország, a nyitottság foka a Balassa-féle index (export+import/GDP) alapján mintegy 160 százalék. Vannak hasonlóan nyitott országok máshol is a világban. A probléma az, hogy akik kritizálják a nyitottságot, nem mondják meg, hogy mit kellett volna helyette tenni. Ha nem nyitunk ki, akkor nincs európai uniós tagság. Akkor az európai perifériára szorultunk volna, annak összes jövedelmi, életszínvonalbeli és a társadalmi békét és biztonságot érintő következményével együtt. De nem lett volna fenn-

tartható a magyar gazdasági növekedés sem, amelyet több mint egy évtizeden keresztül az export húzott. Akkor valahol Szerbia, Montenegró, Macedónia szintjén stagnálnánk. Nem 77 millió euró lett volna a magyar export 2008-ban, a válság előtt. Egyébként minden jel szerint vissza lehet térni e szintre vagy e szint közelébe 2010-ben. A megoldás nem az, ha a gazdaság nyitottságát csökkentjük – ezt már EU-tagként nem is tehetjük meg – hanem ha a világgazdaság dinamikus piacai felé fordulunk (de nem az EU ellenében, hanem részben éppen az EU-tagság előnyeit kihasználva). Egy másik sebezhetőségi kérdés az egyoldalú exportstruktúra. Az autóipari, elektronikai, műszer- és gépipari exportot – ami a magyar export túlnyomó hányadát adja – a válság erőteljesebben érinti, mert a kenyeret meg kell venni minden nap, autót meg komputert nem feltétlenül szükséges minden évben vásárolni. Itt megint az a probléma, hogy nem mondják meg, hogy a kialakulttal szemben milyen másfajta gazdasági szerkezetre kellett volna áttérni. Lehetett volna természetesen vietnami cipőket is gyártani, csak akkor meg kell mondani a magyar társadalomnak, hogy ahhoz a termelési szerkezethez vietnami bérek, meg vietnami életszínvonal járnak.

További sebezhetőségre ad okot a vállalati szerkezet. Tény, hogy transznacionális vállalatok uralják nemcsak a magyar exportot, de a legtöbb közepesen fejlett és felzárkózni akaró kis ország exportját is. Tény az is, hogy viszonylag kicsi a szerepe a kis- és középvállalatoknak. A gazdaságpolitikai teendő ebben a helyzetben azonban nem az, hogy a transznacionális vállalatokat el kell küldeni, hanem az, hogy helyzetbe kell hozni a magyarországi – Magyarországon dolgozó – kis- és középvállalatokat. Ebbe a magyar és a Magyarországon működő külföldi és vegyes tulajdonú cégek egyaránt beletartoznak. Ugyanakkor ez a támogatás kizárólag hatékonysági szempontok alapján valósítandó meg, különös tekintettel arra a tényre, hogy a felhasználható támogatási összeg több szempontból korlátozott. Ha a hatékonysági szempont érvényesül, akkor *négy területen* lehet pénzt adni. Azoknak a vállalatoknak, *amelyek már bizonyították, hogy exportképesek* – vannak ilyenek sokan, csak keveset hallunk róluk. A szomszédos valamennyi új uniós tagállammal pozitív a magyar külkereskedelem. Szlovákiával kb. 1 milliárd, Romániával több mint 2 milliárd eurós a többlet. Itt van Ukrajna, de hozzá lehet tenni Horvátországot, Szerbiát, a szélesebb körből a Baltikumot, Lengyelországot, Csehországot, Bulgáriát is. Akkora magyar többlet van, amelyből finanszírozható a kínai deficit és kb. másfélszeresen finanszírozható az orosz energiaimport. A legfontosabb többlettermelő régióval és annak minden országával olyan viszonyt kell kialakítani, ami lehetővé teszi vagy legalábbis nem akadályozza a magyar és a kölcsönös gazdasági érdekek érvényesülését. *Másodszor* erősíteni kell a Magyarországon dolgozó *multinacionális vállalatok bedolgozó hálózatát*. E téren az egyik nagy probléma, hogy az ún. hazai hozzáadott érték a magyar exportban kb. 20 százalék, ami termelési profiltól és cégtől függően 5 és 50–60 százalék között szóródik. Vagyis az export importtartalma átlagosan 80 százalék. Ezt a 80 százalékot – nyilvánvalóan az ár, a minőség és egyéb versenyképességi tényezők messzemenő figyelembevételével mellett – jelentősen lehetne mérsékelni, ami nemcsak a külkereskedelem egyensúlyát javítaná tovább, hanem a magyarországi befektetéseket is élénkítené. A foglalkoztatási helyzeten is erőteljesen javítana, valószínűleg a regionális különbségeket is csökkentené, hiszen nem minden tevékenység összpontosulna a nagy ipari központokba. Ez a feladat nem oldható meg egyik napról a másikra, de

erre érdemes pénzt áldozni. A *harmadik* területet azok a magyar kis- és középvállalatok alkotják – itt már inkább magyarokról beszélek –, amelyek *vissza tudnák szerezni a belső piac egy részét* a külföldi termékekkel való versenyben. Ez vonatkozik az élelmiszeriparra és számos fogyasztási cikkre. Meg kell nézni, hogy erre hol van esély. Azt azonban hangsúlyozom, hogy nem „buy-Hungarian” típusú protekcionizmus alapján, hanem ha ezek a vállalatok valóban árban, minőségben, szállítási határidőben ugyanazokat a feltételeket tudják teljesíteni, mint az importcikkek jelenlegi szállítói. *Negyedszer* támogatandó a versenyképességet erősítő környezet, amibe beleértendő a fizikai és a versenyképes szellemi infrastruktúra fejlesztése, a közigazgatás hatékonyabbá tétele, nem utolsósorban pedig a társadalom tudati állapotának jelentős javítása, mert felelősségteljes és jövőorientált társadalmi tudat és viselkedés nélkül nincs fenntartható gazdasági versenyképesség sem.

SZENT-IVÁNYI BALÁZS–ENDRŐDI-KOVÁCS VIKTÓRIA